ИНСТИТУТ ДРУШТВЕНИХ НАУКА
Институт од националног значаја за Републику Србију

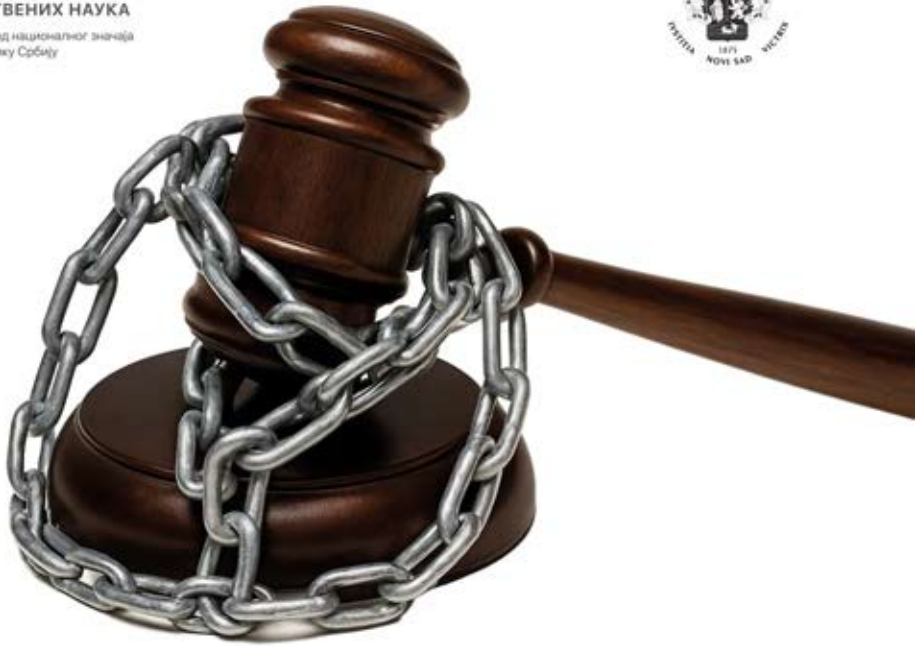

ОКРУГЛИ СТО

СРБИЈА И РЕФОРМИСАЊЕ ИНСТИТУТА ОДГОВОРНОСТИ

8

7. новембар 2025. | **10–17 сати**

Институт друштвених наука, Центар за правна истраживања, Београд
Адвокатска комора Војводине, Нови Сад

Едиција
КЊИГЕ САЖЕТАКА

Уредник

Др Хајрија Мујовић

Програмски одбор

Др Хајрија Мујовић
Др Марта Сјеничић
Др Ранко Совиљ
Др Сања Златановић

Организациони одбор

Др Марко Миленковић
Др Софија Николић Попадић
Анђелија Стевановић
Александра Бјељац
Ивана Стјеља
Наташа Јевтић

СРБИЈА И РЕФОРМИСАЊЕ ИНСТИТУТА ОДГОВОРНОСТИ
8

ОКРУГЛИ СТО

7. новембар 2025, Београд

КЊИГА САЖЕТАКА

Адвокатска комора Војводине
Гласник АКВ
Нови Сад

Институт друштвених наука
Центар за правна истраживања
Београд

САДРЖАЈ ПРЕМА ТЕМАМА

I. ПРАВНЕ САНКЦИЈЕ – ТЕОРИЈА И ПРАКСА 6

II. АКТУЕЛНА ПИТАЊА ОДГОВОРНОСТИ – РАЗНО 29

I. ПРАВНЕ САНКЦИЈЕ – ТЕОРИЈА И ПРАКСА

Драгана Марчетић
Марта Сјеничић — Накнада нематеријалне штете као грађанскоправна санкција / **7**

Хајрија Мујовић — Нека размишљања о санкцијама за грешке и пропусте у пружању здравствене заштите / **9**

Јелена Станисављевић — Казнена политика код кривичног дела несавесно пружање лекарске помоћи / **11**

Ивана Стјеља — Објективна одговорност у заштити животне средине – случај „еколошке тужбе” из ЗОО / **13**

Светислав Јанковић — Одговорност продавца за евикцију у случајевима документарне испоруке / **16**

Петра Станојевић — Одговорност мајке за штету проузроковану зачетом а нерођеном детету / **20**

Ивана Вишњић — Преиспитивање концепта уговорне казне у српском уговорном праву / **22**

Ранко Совиљ — Друштвена одговорност компанија у очувању јавног здравља / **24**

*Драгана Марчетић**
*Марта Сјеничић***

НАКНАДА НЕМАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ КАО ГРАЂАНСКОПРАВНА САНКЦИЈА

Чл. 200, ст. 1. Закона о облигационим односима прописује да за претрпљене физичке болове, за претрпљене душевне болове због умањења животне активности, наружености, повреде угледа, части, слободе или права личности, смрти блиског лица као и за страх суд ће, ако нађе да околности случаја, а нарочито јачина болова и страха и њихово трајање то оправдава, досудити правичну новчану накнаду, независно од накнаде материјалне штете као и у њеном одсуству.

Овом одредбом установљена је санкција за нематеријалну штету која је некоме причињена, без обзира на основ одговорности. Ова се накнада увек досађује у новцу, са каматом од дана пресуђења па до исплате.

С друге стране, ст. 2. истог члана је прописано да приликом одлучивања о захтеву за накнаду нематеријалне штете, као и о висини њене

* Судија Апелационог суда у Београду, dada.marcetic@gmail.com

** Доктор медицинског права, научна саветница Института друштвених наука у Београду, Центар за правна истраживања, marta.sjenicic@gmail.com

накнаде, суд ће водити рачуна о значају повређеног добра и циљу коме служи та накнада, али и о томе да се њоме не погодује тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом. Том се одредбом заправо регулише начин на који треба процењивати висину накнаде или, другим речима, озбиљност изречене санкције.

Како судови накнаду нематеријалне штете утврђују по слободној оцени (чл. 232. Закона о парничном поступку), у пракси други став одредбе о накнади нематеријалне штете често служи да би се накнада нематеријалне штете смањила или чак и одбио захтев за накнаду. Овакво поступање је проблематично, јер често досуђена накнада не представља правичну сатисфакцију за оштећеног, што такође није спојиво са њеном природом и друштвеном сврхом.

Кључне речи: накнада нематеријалне штете, слободна оцена, висина накнаде, правична сатисфакција

*Хајрија Мујовић**

НЕКА РАЗМИШЉАЊА О САНКЦИЈАМА ЗА ГРЕШКЕ И ПРОПУСТЕ У ПРУЖАЊУ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ

Правна теорија и пракса обилују анализама и расправама када је у питању тзв. медицинска одговорност у најширем смислу речи. Класификације се врше у зависности од врсте грешака, категорије починиоца, видова правних одговорности, али и облика сталешких санкција као израз кршења професионалне дисциплине и етичких начела. Тематици одговорности у области обављања медицинских делатности посвећена су и документа из времена усвајања европске Конвенције о људским правима и биомедицини, као што је Нацрт директиве Савета Европе о одговорности за услуге (1997). Ове активности пратила су и упоредна истраживања у већем броју европских држава. У односу на временску дистанцу може се рећи да се и данас отварају различита питања као што су дебата о криминализацији поступања у здравству, особеност санкција код дисциплинске одговорности, статус одлука судова части

* Доктор медицинског права, научна саветница Института друштвених наука у Београду, Центар за правна истраживања, hmujovic@idn.org.rs

у систему дисциплинског процесуирања (нпр. решење Уставног суда ИУз-289/2015) и сл. Проблеми у пракси разлог су да се преиспитују стара и траже нова решења. Тражење одговора на настале проблеме подразумева целовит и особен приступ почев од анализе контекста здравствене заштите, затим разматрања шта може бити спорно и шта означава одступање од стандарда, како се санкционише и како се изводи одговорност, па до утвђивања тога шта значи паралелно процесуирање и која је ефективност санкција. Да ли подршка схватању да „несавршени људи практикују несавршену вештину“ треба да доведе до тога да тежиште буде на превенцији а не на кажњавању? Осим тога, дешава се да неједнакост у изрицању казни слаби позицију регулатора. Спорне ситуације настају, такође, услед недовољног познавања услова и значења спровођења санкција на којима треба даље радити у смислу њихових адекватних и правно ваљаних исхода.

Кључне речи: медицина, грешке, пропусти, одговорност, санкције

*Јелена Сшанисављевић**

КАЗНЕНА ПОЛИТИКА КОД КРИВИЧНОГ ДЕЛА НЕСАВЕСНО ПРУЖАЊЕ ЛЕКАРСКЕ ПОМОЋИ

Према подацима Републичког завода за статистику, у периоду од 2014. до 2024. године, за кривично дело несавесно пружање лекарске помоћи у Србији је пријављено укупно осам стотина деведесет и два лекара односно других здравствених радника. Од тог броја, оптужено је њих стотину четрдесет и једно лице (податак за 2024. годину није доступан), док је само четрдесет и пет лица оглашено кривим. Од овог већ значајно мањег броја осуђених лица за кривично дело несавесно пружање лекарске помоћи у односу на број пријављених лица за ово дело, само једанаест њих осуђено је на казну затвора, осморо је осуђено на казну кућног затвора, условна осуда изречена је двадесет један пут, а петоро окривљених осуђено је на новчану казну.

За потребе овог рада аутор спроводи истраживање у виду прибављања и анализирања судске праксе за кривично дело несавесно пружање лекарске помоћи за период од 2014. до 2024. године, при

* Докторанд Правног факултета у Крагујевцу, stanisavljevicjelena06@gmail.com

чему долази у посед деветнаест правноснажних пресуда за предметно кривично дело. Од наведеног броја анализираних одлука, у десет случајева суд је дело квалификовао као нехатно, за који облик је запрећена новчана казна или казна затвора до једне године (за разлику од основног облика где је запрећена казна затвора од три месеца до три године). Оваква врста и висина запрећене казне могу довести до бржег наступања застарелости кривичног гоњења, што је и био случај у пет анализираних одлука, те је поступак окончан одбијајућом пресудом.

Узевши у обзир предвиђени распон казне код кривичног дела несавесно пружање лекарске помоћи, као и политику (не)кажњавања за предметно кривично дело, једна од најзначајнијих питања која се постављају јесте да ли су прописане казне адекватне, као и да ли се применом оваквих санкција може очекивати остварење генералне и специјалне превенције као основне сврхе кажњавања у кривичном поступку?

Кључне речи: несавесно пружање лекарске помоћи, казнена политика, одмеравање казне, кривичне санкције, статистички подаци

Ивана Стјеља[*]

ОБЈЕКТИВНА ОДГОВОРНОСТ У ЗАШТИТИ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ – СЛУЧАЈ „ЕКОЛОШКЕ ТУЖБЕ" ИЗ ЗОО

У Србији није уобичајено да јавност користи грађанскоправне инструменте заштите животне средине, иако ту могућност има још од 1978. године од доношења Закона о облигационим односима (чл. 156). С обзиром на то да се ради о *actio popularis*, делотворно коришћење еколошке тужбе претпоставља постојање јавности и удружења оспособљених да разумеју комплексна питања заштите животне средине и одговарајуће механизме правне заштите.

Иако је *actio popularis* предвиђена Законом о облигационим односима, њена практична примена пред судовима у Србији остала је веома ограничена. Због тога део стручне јавности изражава критички став према овом институту, па чак предлаже његово уклањање из грађанскоправног система. Као главни разлози наводе се да је институт застарео и недовољно разрађен, да није усклађен са важећим процесним и мате-

[*] Доктор правних наука, научна сарадница, Институт друштвених наука, Центар за правна истраживања, istjelja@idn.org.rs

ријалним прописима, као и да грађани немају развијену свест о значају заштите јавног интереса нити мотивацију да се кроз вођење судских поступака активно ангажују у том правцу. Такође, указује се на то да се слични циљеви могу остварити у оквиру заштите у управном поступку и спору. Насупрот томе, други аутори истичу да је *actio popularis* и даље важан инструмент заштите дифузних интереса у савременом друштву, наглашавајући потребу да правни систем обезбеди механизме за заштиту јавног интереса. У том смислу, овај институт се повезује са начелом учешћа јавности и партиципативном демократијом. Еколошка тужба се уређује као популарна тужба, јер јој је примарна функција превентивна заштита и односи се на ситуације у којима прети штета неодређеном броју лица. Ипак, чињеница да ова одредба није заживела у пракси може се објаснити низом чинилаца, од недовољне информисаности јавности о самом институту, преко недостатка ресурса за вођење оваквих поступака, до тога да домаћи процесни и материјални оквир није прилагођен за њену делотворну примену.

Најзад, питање одговорности у контексту чл. 156. ЗОО поставља дилему да ли би основ одговорности за штету требало да буде субјективна или објективна одговорност. Иако се чл. 156. налази у одељку о општим начелима проузроковања штете (одељак 2), ст. 3. истог члана јасно предвиђа објективну одговорност за штету насталу услед делатности за коју је прибављена дозвола надлежног органа. То сугерише да би се објективни основ одговорности могао применити и на случајеве опасности од штете. С обзиром на то да је заштита животне средине

основна сврха овог члана, примена објективне одговорности за опасност од штете била би делотворнија од инсистирања на доказивању кривице. Постављање кривице као основног критеријума знатно би ограничило број ситуација у којима би се могла захтевати превентивна заштита и уклањање извора опасности.

Ову правну дилему било би пожељно разјаснити кроз одређене измене закона, како би се јасно истакло да је објективна одговорност основ одговорности за опасност од наступања штете у овим поступцима. Унапређења материјалног грађанског права требало би првенствено да се усредсреде на потврђивање овог приступа, односно да се у контексту чл. 156. експлицитно нагласи да је објективна одговорност примарни основ за поступање у ситуацијама које прете штетом по животну средину, уместо да се у пракси инсистира на доказивању кривице.

Кључне речи: еколошка тужба, објективна одговорност, заштита животне средине

Светислав Јанковић[*]

ОДГОВОРНОСТ ПРОДАВЦА ЗА ЕВИКЦИЈУ У СЛУЧАЈЕВИМА ДОКУМЕНТАРНЕ ИСПОРУКЕ

Правило о одговорности продавца за евикцију је неспорно како у класичном грађанском праву (обухватајући и потрошачко право), тако и у трговинском праву. Додуше, у трговинском праву је због специфичности предмета продаје који се састоји, најчешће, у роби, право купца на заштиту од евикције наизглед и често олакшано, али и отежано у зависности од околности и обима примене правила о стицању од невласника. Додатно усложњавање ствара продаја са документарном испоруком у којој су најчешће између продавца и купца различита друга лица, такође трговци, попут складиштара, отпремника или превозиоца.

Документарна испопрука подразумева, уопштено одређено, однос у коме продавац предаје ствар, претходно (некад чак и пре самог закључења уговора о продаји), складиштару или превозиоцу, а они му заузврат и као потврду о пријему ствари предају хартију од вредности –

[*] Доктор правних наука, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду, jankovic@ius.bg.ac.rs

складишницу или теретницу (односно преносиви товарни лист). Након тога, а у оквиру своје обавезе из уговора о продаји да преда ствар купцу, продавац предаје, тачније преноси права на исправи која представља (симболизује) робу купцу. Конкретно, предаје му уместо робе у свом физичком изразу, складишницу или теретницу. Након тога, купац са таквом исправом се обраћа њеном издаваоцу (складиштару или превознику) како би преузео робу и у њеном физичком изразу. Остављајући по страни неслагања у теорији да ли се симболичком предајом робе преноси стварно или облигационо право, ипак остаје недоумица о продавчевој одговорности за правне мане приликом такве испоруке. Конкретно, да ли ће продавац да одговара купцу за евикцију ако складиштар или бродар отуђе робу у међувремену трећем лицу, а треће лице, на основу правила о стицању од невласника, стекне право својине на роби?

Пре одговора на ово питање потребно је подсетити да се предајом ствари превозиоцу (или неком другом „међулицу“ између продавца и купца) преноси, најчешће и ако друкчије није уговорено, ризик случајне пропасти и оштећења ствари, односно таквом предајом се утиче на фактичко, али не и правно стање предмета продаје. Међутим, поставља се питање да ли је продавац након такве предаје ствари (превозиоцу) и након преноса теретнице купцу, у обавези да и даље штити купца од евикције, или се сматра да је тиме продавац испунио своју обавезу из уговора о продаји и да је таквом предајом дошло и до преласка својине на купца. Притом, продавац је најчешће савестан, јер је као власник предао ствар превозиоцу, а превозилац, најчешће током превоза (морског)

прода робу у успутној луци, јер му се тако учини повољније имајући у виду знатно вишу цену робе у тој, успутној луци. У таквој ситуацији, купац би могао да се обрати продавцу или бродару у зависности да ли продавац одговара за евикцију или само бродар за накнаду штете, у случају да је купац стекао својину стицањем саме теретнице. Одговор на такву недоумицу зависи од тога да ли је продавац преносом теретнице на купца пренео својину или само облигационо право према бродару. У првој могућности, купац је, стекавши право својине тренутком стицања права на теретници, изгубио право да се више обраћа продавцу, јер је продавац испунио своју кључну обавезу из уговора о продаји (на пренос својине), већ ће морати да трпи дејство правила о стицању од невласника, са могућношћу да се обрати за накнаду штете од бродара. При томе, пошто је бродар несавесно располагао теретом током превоза, купац ће моћи да добије одштету у висини доказане штете (најчешће у висини вредности саме ствари), а што је, иначе, одступање од општег правила да превозник одговара ограничено што се практично своди на исподграничну (исподвредносну) одговорност за предмет превоза према кориснику. Углавном, у таквом распореду односа, купцу нико (а пре свега, продавац) не одговара за евикцију и моћи ће да тражи само накнаду штете од превозиоца уз обавезу да докаже како претрпљену штету, тако и тешку кривицу превозника путем које ће пробити линију његове ограничене и исподвредносне одговорности.

У другом схватању дејства преноса теретнице, према коме се на купца преноси само облигационо право према превознику, делује да у

тренутку стицања теретнице није стекао и својину на ствари, већ само могућност да захтева предају ствари од превозника када би, кроз предају од њега стекао и својину на тој ствари. Због тога, продавац је, чини се, у обавези да заштити купца од евикције предузимајући одговарајуће правне радње. Како је таква испорука робе, симболичка, преовлађујућа у трговинској продаји, делује да се тиме и актуелизује заштита купца од евикције, јер купац кроз такву предају не стиче једновремено са теретницом и својину на роби (истоветно је и са стицањем складишнице). Заправо, таква заштита купца је логична и надовезујућа на тумачење природе теретнице која у себи садржи само облигационо, али не и стварно право. Стога, продавац, који је пренео само право у настајању, остаје у обавези да штити купца од евикције све до тренутка док не стекне својину на роби (кроз њено физичко преузимање од превозника).

Напомена: Приликом разматрања ове теме учиниће се фактички, универзалан приступ који је присутан у међународној трговини и апстраховаће се разлике између режима Бечке конвенције о међународној продаји робе, Закона о облигационим односима из 1978. године, Општих узанси за промет робом, те схватања раније југословенске и немачке теорије о (не)традиционалној природи тзв. стварноправних хартија од вредности.

Кључне речи: евикција, симболичка испорука, транспортне исправе, традициона одлика теретнице

Петра Станојевић[*]

ОДГОВОРНОСТ МАЈКЕ ЗА ШТЕТУ ПРОУЗРОКОВАНУ ЗАЧЕТОМ А НЕРОЂЕНОМ ДЕТЕТУ

Ко другоме проузрокује штету дужан је накнадити је, уколико не докаже да је штета настала без његове кривице. Чл. 154. Закона о облигационим односима поприлично је јасан, а око њега изграђена судска пракса уједначена. Ипак, поставља се питање – ко се сматра „другим“, према коме одговорност може постојати? Да ли се зачето а нерођено дете може сматрати „другим“ у односу на мајку и, ако је тако, да ли може постојати одговорност мајке за штету коју оно претрпи *in utero*? Питање је већ и испрва компликовано, јер дати одговор на њега подразумева не само правна већ и етичка разматрања. Ипак, ово питање не постоји само на теоријској равни. Упоредноправно, судска пракса имала је прилике да се сусретне с овим проблемом изблиза, након чега је уследила теоријска расправа у којој се уочава незанемарљив број

[*] Истраживачица приправница, Институт друштвених наука, Центар за правна истраживања, stanojevicpetra16@gmail.com

присталица оваквог решења. Циљ овог истраживања је да осветли ову, у домаћем праву неразрађену мисао и испита постоји ли места овом виду одговорности у српском праву. Истраживање ће бити спроведено анализом општих правила о вануговорној одговорности узимајући у обзир специфичности области о којој је реч. Уколико анализа доведе до закључка да за одговорност мајке за штету проузроковану зачетом а нерођеном детету има места у домаћем праву, треба испитати да ли је овакав развој одштетног права заиста прихватљив и пожељан.

Кључне речи: пренатална штета, *nasciturus*, одговорност за штету, одговорност мајке, вануговорна одговорност

*Ивана Вишњић**

ПРЕИСПИТИВАЊЕ КОНЦЕПТА УГОВОРНЕ КАЗНЕ У СРПСКОМ УГОВОРНОМ ПРАВУ

Предмет анализе је правна природа уговорне казне као класичног института облигационог права, те преиспитивање њене подобности да се *de lege ferenda* размотри као средство обезбеђења новчаних обавеза. У српском праву ово лично средство обезбеђења и учвршћења потраживања је традиционално намењено обезбеђењу неновчаних обавеза, док се у случају задоцњења у испуњењу новчаних обавеза дугује затезна камата по стопи предвиђеној законом. Иако је ово правило устаљено у српском законодавству и доследно примењено у судској пракси, законска решења садржана у другим правним системима, као и изношење критика у правној доктрини, оправдава и питање исправности овог решења. Циљ истраживања је да се испитају предности и недостаци уговорне казне као средства искључивог обезбеђења неновчаних потраживања, а кроз призму доктринарних ставова, судске праксе и упоредноправних решења, с акцентом на њену пеналну функцију.

* Мастер права, студенткиња докторских студија Правног факултета у Београду, Институт за упоредно право, i.radomirovic@iup.rs

У центру истраживања се налази питање функција уговорне казне у савременом уговорном праву, али и њен однос с каматом. Неки аутори чак уговорну казну перципирају, уз затезну камату, као појавне облике истог института, па се поставља питање да ли њихове функције, а нарочито пенална, оправдавају овакав став. Главна сврха казне се састоји у паушалном одређивању накнаде штете коју ће дужник бити обавезан да плати у случају повреде уговорне обавезе, чиме се поверилац ослобађа обавезе доказивања настале штете и њене висине, па је то једна од њених главних функција. У науци је неспорно да она има и казнени и одштетни карактер, а имајући у виду да се може потраживати чак и када поверилац није претрпео никакву штету. Уговорна казна се сматра и средством вршења притиска на дужника, што значи и да је намењена одржавању уговорне дисциплине, а да би била подобна да врши притисак, потребно је да буде већа од антиципиране штете.

Циљ истраживања је научни допринос разумевању правне природе уговорне казне као класичног грађанскоправног института, са нарочитим акцентом на њену казнену функцију, те да се изнесе процена о потреби за флексибилизацијом императивних правила ради ефикаснијег испуњења функција уговорне казне у савременом уговорном праву.

Кључне речи: уговорна казна, новчане обавезе, затезна камата, обезбеђење потраживања, слобода уговарања

Ранко Совиљ[*]

ДРУШТВЕНА ОДГОВОРНОСТ КОМПАНИЈА У ОЧУВАЊУ ЈАВНОГ ЗДРАВЉА

Током претходних деценија забележен је пораст интересовања јавности за друштвена и еколошка питања, што је резултирало појачаним притиском на компаније да ускладе своје пословање с очекивањима различитих заинтересованих страна (стејкхолдери – stakeholders), укључујући регулаторна тела, инвеститоре, потрошаче, као и ширу друштвену заједницу. Друштвено одговорно пословање представља концепт који је препознат као саставни део одрживог економског развоја, а који подразумева свест о промењеној улози и значају пословног сектора у савременом свету. Уједно, овај концепт подразумева одговорност како у погледу утицаја на друштво и животну средину, тако и у домену етичког и транспарентног пословања компанија. Заправо, друштвена одговорност претпоставља добровољно укључивање компанија у пословне активности које имају за циљ остваривање друштвене

[*] Доктор правних наука, виши научни сарадник Института друштвених наука у Београду, Центар за правна истраживања, soviljpeca@gmail.com

добробити, осим примарног циља, односно максимизирања профита. Углавном је ангажовање компанија у домену друштвено одговорног пословања засновано на добровољној основи, док су државе широм света остављале слободу компанијама о начину и интензитету ангажовања и посвећености друштвено одговорном пословању. Међутим, пракса показује да и најмањи облици правног регулисања повећавају шансе да се принципи друштвено одговорног пословања примењују. Стога се намеће питање да ли је друштвено одговорна компанија она компанија која поштује важеће правне норме. Према либералној теорији, друштвено одговорна компанија је она која је правно одговорна, тј. поштује легитиман национални правни поредак, укључујући и достигнуте стандарде људских права у земљи обављања пословне делатности (Васиљевић, 2007, 56). У литератури постоје схватања да осим правног и економског (стицање профита) друштвено одговорном пословању компаније претходи морални императив који друштво поставља компанијама, што се може одразити на задовољење потреба потрошача и корисника услуга, пословну репутацију и престиж компаније.

Однос корпоративне друштвене одговорности и јавног здравља посебно је изражен у секторима здравства, фармацеутске, прехрамбене и дуванске индустрије, где корпоративне политике могу имати непосредан утицај на јавно здравље. Утицај на јавно здравље у контексту друштвене одговорности компанија односи се на начине на које пословне активности компанија утичу на здравствене исходе на индивидуалном нивоу, као и на нивоу заједнице. То укључује побољшање

здравствене инфраструктуре, приступ здравственим услугама (нпр. пружање неге, пружање дијагностичких услуга), заштиту животне средине, као и пословне праксе које смањују ризике по јавно здравље. Компаније које интегришу мере и политике јавноздравствене заштите у своје стратегије пословања доприносе дугорочној добробити и друштвеном благостању.

Појава пандемије Covida-19 усмерила је додатну пажњу међународне заједнице на мере очувања јавног здравља, истовремено указујући на значајне последице које овакви ванредни догађаји могу проузроковати пословним активностима компанија, као и праксама у домену јавноздравствене заштите. Услови изазвани пандемијом убрзали су потребу за интегрисањем корпоративне друштвене одговорности у стратешко планирање привредних субјеката, не само с циљем унапређења корпоративног угледа, већ и да би осигурале стабилност и отпорност пословања у временима кризе. Као одговор на последице пандемије, бројне компаније усмериле су своје активности у оквиру друштвене одговорности на пружање подршке, укључујући помоћ запосленима и угроженим категоријама становништва, те јачању здравствене инфраструктуре. Истовремено, овај период обележиле су промене у перцепцији и понашању потрошача и корисника услуга, који су фаворизовали оне компаније које су друштвену одговорност демонстрирале кроз конкретне пословне активности и иницијативе. Следствено томе, чак и они привредни сектори, попут финансијског и технолошког сектора, који су ређе ангажовани у предузимању мера превенције и очувања

јавног здравља, спроводили су активности и иницијативе усмерене на подршку јавног здравља и опоравак од пандемије (M. Guillen-Godoy, D. Peralta-Gamboa & E. Guillen-Godoy, 2025, 16).

Растућа интеграција друштвене одговорности компанија у очувању јавног здравља показује промену парадигме у корпоративној одговорности, посебно у постпандемијском периоду, где се од компанија све више очекује да преузму проактивну улогу у решавању изазова јавног здравља. Усклађивање друштвене одговорности компанија са циљевима глобалне одрживости истиче потребу за интердисциплинарним истраживањем, повезивањем пословне етике, политике јавног здравља и науке о животној средини. Ова промена додатно подстиче значај друштвене одговорности компанија у решавању друштвених детерминанти здравља, укључујући, између осталог, приступ здравственој заштити, очување еколошке одрживости, те унапређење услова рада и општег благостања запослених.

У условима глобализације и све израженије контроле од стране регулаторних тела и потрошача, компаније се суочавају са појачаним притисцима да докажу своју посвећеност принципима друштвене одговорности и одрживог развоја. Усвајање и спровођење делотворних иницијатива у превенцији јавног здравља захтева свеобухватан приступ од стране компанија, а који узима у разматрање правни, регулаторни, економски, друштвени, етички, здравствени и еколошки утицај њиховог пословања. Стога би компаније требало да усмере своје деловање на интегрисање иницијатива друштвене одговорности у унапређењу

јавног здравља у своје пословне стратегије, обезбеђујући да предузете активности превазилазе промотивне или маркетиншке активности. Такође, неопходно је да компаније континуирано спроводе евалуацију утицаја својих пословних активности на јавно здравље, те сходно добијеним налазима прилагођавају своје стратегије. Процена резултата и транспарентно извештавање су кључни чиниоци како би се обезбедило да пословне праксе користе компанијама, унапређујући јавно здравље и друштвено благостање.

Кључне речи: компанијско право, корпоративно управљање, друштвено одговорно пословање, стејкхолдери (stakeholders), јавно здравље

II. АКТУЕЛНА ПИТАЊА ОДГОВОРНОСТИ – РАЗНО

Софија Николић Попадић Одговорност правника у ери вештачке интелигенције: анализа кроз призму судске праксе / **30**

Симона Врачар
Марко Миленковић
Милица Пештерић Одговорност за обраду података путем вештачке интелигенције у Србији – правни оквири и изазови / **32**

Ђорђе Марјановић Значај дефинисања појма јавне личности за остваривање права на накнаду нематеријалне штете / **34**

Сања Златановић Право на дигиталну недоступност – дефинисање правног оквира и одговорност послодавца / **36**

Светлана Јанковић Одговорност и етика употребе вештачке интелигенције у сектору безбедности / **39**

Александар Вукадиновић Позиција права на побуну у савременом систему правне одговорности: о могућности (не)санкционисања аката грађанске непослушности / **42**

Зорица Мршевић Одговорност медија за мизогини говор мржње за време студентских и грађанских протеста – Србија 2025. / **45**

Анђелија Стевановић Одговорност за кршење обичајног међународног хуманитарног права – између теорије и праксе / **48**

Мирјана Докмановић Србија и реформисање института одговорности носилаца политичких функција / **51**

Софија Николић Попадић[*]

ОДГОВОРНОСТ ПРАВНИКА У ЕРИ ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ: АНАЛИЗА КРОЗ ПРИЗМУ СУДСКЕ ПРАКСЕ

У ери убрзаног технолошког развоја, правници се све чешће суочавају са изазовима примене дигиталних алата заснованих на вештачкој интелигенцији, као што је ChatGPT. Њихова употреба у пракси отвара низ сложених етичких и професионалних питања. У оквиру истраживања се разматра питање професионалне одговорности правника приликом коришћења дигиталних алата. Кроз компаративну анализу судске праксе, ово истраживање заступа тезу да примена дигиталних технологија мора бити праћена појачаном професионалном пажњом. Дужности и начела која подразумевају стручност, савесност, одговорност, поштење и независну процену налажу да правници поседују адекватно разумевање алата које користе, да критички приступе резултатима које ти алати генеришу и да обезбеде да њихова примена не угрози правичност по-

[*] Доктор правних наука, научна сарадница Института друштвених наука у Београду, управница Центра за правна истраживања, snikolic@idn.org.rs

ступка нити права клијената. Истраживање се бави анализом недавне судске праксе, почевши од случаја *Mata v Avianca, Inc.* (САД, 2023), у којем је адвокат поднео поднеске са измишљеним судским одлукама генерисаним путем алата вештачке интелигенције (ChatGPT), што је резултирало санкцијама и потврдом обавезе личне провере правних извора. Овај случај јасно показује да је одговорност за тачност и истинитост поднесака на адвокату без обзира на употребу помоћних алата као што је ChatGPT. Два случаја из Уједињеног Краљевства из 2025, *Ayinde v. London Borough of Haringey* и *Al-Haroun v. Qatar National Bank*, у којима су разматрана питања у вези са злоупотребом генеративне вештачке интелигенције у правној документацији, такође потврђују претходно наведено. Анализиране пресуде шаљу јасну поруку да ослањање на алате вештачке интелигенције не ослобађа правника од одговорности нити од обавезе провере тачности и валидности правних извора и аргумената. Имајући у виду претходно наведено, у оквиру истраживања се разматра и питање идентификоване правне празнине у овом домену и потребе за адекватним регулаторним оквиром како би се сачувала правна сигурност у дигиталној ери.

Кључне речи: вештачка интелигенција, ChatGPT, одговорност, правна професија

*Симона Врачар**
*Марко Миленковић***
*Милица Пештерић****

ОДГОВОРНОСТ ЗА ОБРАДУ ПОДАТАКА ПУТЕМ ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ У СРБИЈИ – ПРАВНИ ОКВИРИ И ИЗАЗОВИ

Све шира примена система вештачке интелигенције (ВИ) у правним поступцима отвара питање правне одговорности за начине на које се обрађују подаци о личности, као и за последице које таква обрада може произвести по права грађана. Овај рад разматра три кључна правна питања у вези са коришћењем ВИ и заштитом података о личности у светлу новог стратешког и законодавног оквира у Србији, са посебним усредсређењем на механизме одговорности. Прво, анализирамо питање правног основа за обраду података – да ли је и када довољан легитимни интерес руковаоца, шта подразумева информисани пристанак у контек-

* Мастер студент Правног факултета у Београду, simona.vracar@d2plaw.com

** Доктор правних наука, научни саветник Института друштвених наука у Београду, Центар за правна истраживања, mmilenkovic@idn.org.rs

*** Мастер права, milica.pesteric@d2plaw.com

сту ВИ и да ли би закон морао изричито да омогући овакву обраду. Друго, указујемо на проблем променљивости сврхе обраде у ВИ системима који се континуирано „хране“ подацима, што доводи у питање могућност брисања података и ограничавања њиховог даљег коришћења, нарочито када су руковаоци јавни органи који умрежавају различите базе података. Треће, разматрамо одговорност за обраду података путем профилисања и коришћење таквих података у доказне сврхе – ко би био овлашћен да врши такву обраду и да ли подаци добијени профилисањем могу бити законити докази у поступцима. На основу анализе постојећих прописа и нове Стратегије развоја вештачке интелигенције у Србији, предлажемо могуће правне и институционалне механизме одговорности – укључујући увођење обавезе процене утицаја, транспарентности алгоритама и надзора над руковаоцима подацима. Циљ рада је да допринесе расправи о реформисању института одговорности у правном систему Србије у светлу технолошких промена, истовремено омогућавајући развој ВИ алата и гарантујући највиши ниво заштите људских права.

Кључне речи: одговорност, вештачка интелигенција, подаци о личности, заштита података, профилисање, транспарентност

Ђорђе Марјановић[*]

ЗНАЧАЈ ДЕФИНИСАЊА ПОЈМА ЈАВНЕ ЛИЧНОСТИ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА НА НАКНАДУ НЕМАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ

Предмет овог истраживања јесте садржинско одређивање појма јавне личности и указивање на значај његовог исправног тумачења у поступцима ради накнаде нематеријалне штете. У истраживању се полази од указивања на случајеве у којима од исправног утврђивања појма јавне личности може зависити исход захтева за накнаду нематеријалне штете. Аутор указује да су јавне личности сврстане у субјекте који су у обавези да поштују претпоставку невиности окривљених у кривичном поступку те да, уколико је она повређена од стране ових субјеката, оштећена лица могу потраживати накнаду нематеријалне штете. Поред тога, указује се да јавне личности, сходно пракси Европског суда за људска права, имају обавезу да трпе већи степен критике свога рада, те је у домаћој судској пракси мноштво тужбених захтева ради нак-

[*] Истраживач приправник, Институт за упоредно право, djordje2611@gmail.com

наде нематеријалне штете проузроковане објављивањем информација у средствима јавног обавештавања, одбијено управо због околности да је тужилац био јавна личност. У другом делу истраживања аутор, примењујући метод анализирања судске праксе, приказује критеријуме којима се суд води како би утврдио која лица се могу сматрати јавним личностима. Поред тога, примењујући упоредноправни метод, аутор приказује теоријске концепције појма јавне личности у америчком и немачком правном систему. У овом делу рада закључује се да је појам јавне личности практично и теоријски недовољно јасан, а да ово питање нарочито постаје спорно у периоду дигитализације. У последњем делу рада аутор се бави посебним анализирањем права спортиста на накнаду нематеријалне штете, у контексту тешкоћа да исту остваре услед тога што се могу сматрати јавним личностима. Аутор на примеру спортиста приказује могуће негативне последице које проузрокују информације које објаве средства јавног обавештавања или грађани на друштвеним мрежама. У контексту уочених последица, запажа се значај заштите права јавних личности, као и неопходност јаснијег разграничења допуштених од недопуштених изјава у погледу ових лица.

Кључне речи: јавне личности, спортисти, нематеријална штета, слобода изражавања, част и углед

*Сања Златановић**

ПРАВО НА ДИГИТАЛНУ НЕДОСТУПНОСТ – ДЕФИНИСАЊЕ ПРАВНОГ ОКВИРА И ОДГОВОРНОСТ ПОСЛОДАВЦА

У околностима доминације културе сталне доступности на местима рада, настале под утицајем убрзаног развоја дигиталних технологија и све чешћег радног ангажовања на основу уговора о раду на даљину, право на дигиталну недоступност, у радноправној теорији, законодавству и пракси, све више добија на значају. Теоријска расправа о правној природи права на дигиталну недоступност као додатног механизма за остваривање фундаменталног радно-социјалног права на одмор и разоноду, односно права на ограничено радно време или као "новог права", односно права у настајању у ери дигиталног рада, према преовладавајућем становишту у литератури, концептуализује се у оквиру традиционалне области безбедности и здравља на раду, с једне, и са-

* Доктор правних наука, виша научна сарадница Института друштвених наука у Београду, Центар за правна истраживања, sanjazlatanovic1@gmail.com

временог института осигурања равнотеже између професионалног и приватног живота, с друге стране.

Међутим, питања одговорности послодавца за повреду права на дигиталну недоступност остају правно и практично недовољно истражена. С тим у вези, у раду се анализира одговорност послодавца за повреду права на дигиталну недоступност, са фокусом на то како савремено радно право приступа дефинисању оквира одговорности послодавца.

У раду се примењује, примарно, правнотеоријски и упоредноправни метод, потоњи са циљем сагледавања недавних регулаторних иницијатива на нивоу Европске уније (ЕУ), као и у одабраним државама чланицама попут Француске и Шпаније које су, међу првим државама ЕУ, нормативно дефинисале право на дигиталну недоступност, уз анализу аутономних извора права, првенствено, колективних уговора о раду у делу који се односи на одговорност послодавца. Тако, посебно се наглашавају значај и улога социјалног дијалога, те интерне праксе послодаваца код имплементације механизама тзв. дигиталне недоступности, као и везано за утврђивање одговорности послодавца у случајевима непоштовања права.

Заступа се становиште да одговорност послодавца не треба да буде ограничена искључиво и једино на повреду стандарда о радном времену, већ исту ваља проширити на начин да укључи и обавезу послодаваца да делују проактивно у смислу превенције од психосоцијалних ризика на раду, односно стреса на раду, синдрома сагоревања на

раду, као и премора на раду насталих услед прекомерног коришћења дигиталних уређаја. Наведено, подразумева редефинисање традиционалног приступа моделу безбедности и здравља на раду указивањем на важност превенције и заштите менталног здравља на раду поред заштите физичког здравља. На овај начин се, надаље, подстиче академска и јавнополитичка дебата о повезаности дигитализације, безбедности и здравља на раду и фундаменталних радно-социјалних права.

Налази истраживања имају за циљ да допринесу концептуализацији права на дигиталну недоступност у делу који се односи на одговорност послодавца за остваривање и заштиту права, али и да дају практичне препоруке креаторима јавних политика, послодавцима и синдикатима у контексту његовог нормирања, као и везано за осигурање одрживе и правно утемељене операционализације права на дигиталну недоступност у области рада.

Кључне речи: радно-социјална права, право на дигиталну недоступност, концепт, правни оквир, одговорност послодавца

Светлана Јанковић[*]

ОДГОВОРНОСТ И ЕТИКА УПОТРЕБЕ ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ У СЕКТОРУ БЕЗБЕДНОСТИ

Развој вештачке интелигенције (ВИ) представља један од најзначајнијих технолошких помака савременог доба, са далекосежним импликацијама у различитим областима друштва, а посебно у сектору безбедности. Њена примена у системима надзора, обради и анализи великих количина података, предикцији ризика, сајбер одбрани, као и кроз аутономне оружане и безбедносне платформе, отвара низ сложених питања која се тичу одговорности за последице одлука које доноси технологија. Институт одговорности, традиционално везан за људске актере, налази се пред изазовом редефинисања у условима када машине самостално анализирају, одлучују и делују, често без непосредне људске контроле.

[*] Магистар безбедности, експерткиња за род и безбедност, Центар за подстицање дијалога и толеранције, Чачак, svetlana.jankovic.cacak@gmail.com

У овом контексту посебно место заузима етичка димензија употребе ВИ. Преношење одлуке о животу и смрти на алгоритам доводи у питање њену усклађеност са моралним и професионалним нормама, али и са међународним хуманитарним правом и принципима ратног права. Проблем тзв. „црне кутије“, односно недовољно транспарентног алгоритамског процеса, додатно компликује могућност утврђивања одговорности. Актуелне дебате о употреби аутономних дронова у савременим конфликтима, попут рата у Украјини и на Блиском истоку, показују хитност ове теме: системи способни да самостално идентификују и нападају мете отварају питање ко сноси одговорност у случају цивилних жртава или грешке алгоритма. Слично, масовна примена система за препознавање лица у јавним просторима – од Кине до пилот-пројеката у европским и израелским градовима – покреће дилему између очувања безбедности и заштите приватности и слободе појединца.

Студија случаја Србије, земље која је током последње деценије прошла кроз убрзану дигиталну трансформацију, додатно осветљава ове изазове. Србија, с једне стране, усклађује регулативу с европским стандардима у области заштите података, док с друге стране отвара питања примене ВИ у безбедносном и одбрамбеном сектору. Такав контекст показује како мање државе могу постати полигон за тестирање технолошких решења која носе далекосежне етичке и правне импликације.

Рад разматра теоријски оквир појма одговорности, с нагласком на моралну, професионалну и правну димензију. Анализира се улога офи-

цира, доносилаца одлука и других релевантних актера који управљају и користе системе засноване на ВИ, при чему се разматра њихова лична и институционална одговорност за последице употребе аутономних технологија. Посебна пажња посвећена је потреби развоја међународних норми и етичких стандарда који би обезбедили равнотежу између техничког прогреса и очувања основних људских вредности.

Закључак рада наглашава да је неопходно успостављање јасних и свеобухватних етичких и правних оквира, као и редефинисање института одговорности у ери аутономних система. Као један од могућих праваца деловања истиче се интензивирање међународне сарадње и развој универзалних регулатива – попут иницијатива Уједињених нација и појединих невладиних организација које позивају на забрану тзв. „убилачких робота“ (lethal autonomous weapons systems). Само кроз такав приступ могуће је обезбедити да вештачка интелигенција, иако незаобилазно средство у савременој безбедности, остане под окриљем људске одговорности, етичког надзора и демократске контроле.

Кључне речи: вештачка интелигенција, безбедност, етика, институт одговорности, аутономни системи, сајбер безбедност, међународно хуманитарно право

*Александар Вукадиновић**

ПОЗИЦИЈА ПРАВА НА ПОБУНУ У САВРЕМЕНОМ СИСТЕМУ ПРАВНЕ ОДГОВОРНОСТИ: О МОГУЋНОСТИ (НЕ)САНКЦИОНИСАЊА АКАТА ГРАЂАНСКЕ НЕПОСЛУШНОСТИ

У богатој историји развоја уставности, правне државе и владавине права, институт права на побуну против неправде (*ius resistendi*) заузима посебно место. Савремена либерално-демократска држава са својим разгранатим каталогом људских права и широким дијапазоном основних слобода, директан је резултат дуготрајне „борбе за право“, реализоване путем права на побуну. Ипак, не треба да чуди што место и улога права на побуну, данас најчешће изражаваног кроз форму аката тзв. грађанске непослушности, у оквирима те исте савремене правне државе остају спорни. Тешкоће с адекватним позиционирањем права на побуну у систему важећег законодавства везане су за његову специфичну, ванправну, надзаконску природу, јер у њему је у пуној оштрини

* Мастер права, истраживач приправник Института друштвених наука у Београду, Центар за правна истраживања, aleksandar.vukadinovic@rocketmail.com

садржана сва проблематика тензичног односа између права и правде, позитивног и природног права, легалности и легитимности, стварности и идеала.

Право на побуну изражено кроз акт грађанске непослушности, увек претпоставља (директно или индиректно) кршење важећег позитивноправног прописа, односно свесно неповиновање и оспоравање истог ван предвиђених институционалних токова, а све у име извесне моралне вредности, политичког идеала или идеје правде.

Такав акт независно од своје моралне садржине, од стране важећег позитивноправног поретка мора бити перципиран као противправни, а његов учинилац бити правно санкционисан с обзиром да постојећи прописи бивају прекршени, а потпуно је апсурдно помислити да важећи правни поредак може слободно допустити или чак прописати „сопствено непоштовање“.

Ипак, зар правни поредак може потпуно једнако третирати чињеницу сопственог непоштовања и кршења прописа извршеног у име идеала правде или извршеног ради свесног нарушавања њиме заштићених вредности и стицања противправне користи? Нема ли у таквом изједначавању нечег инхерентно неправедног? Какве би биле потенцијалне могућности правног поретка за диференцијацију између различитих мотива противправног поступања те самим тим и њиховог различитог санкционисања?

С обзиром на релевантност и актуелност проблема грађанске непослушности у текућој српској правној и политичкој реалности, циљ

овог истраживања јесте осветљавање наведеног проблема кроз анализу различитих теоријских концепција и модела правне одговорности за акте грађанске непослушности, као и анализу релевантне међународне и домаће судске праксе.

Кључне речи: право на побуну, грађанска непослушност, правна одговорност

Зорица Мршевић[*]

ОДГОВОРНОСТ МЕДИЈА ЗА МИЗОГИНИ ГОВОР МРЖЊЕ ЗА ВРЕМЕ СТУДЕНТСКИХ И ГРАЂАНСКИХ ПРОТЕСТА – СРБИЈА 2025.

Предмет разматрања је интензивирање говора мржње и мизогиније у медијима за време студентских и грађанских протеста у пролеће 2025. године. У периодима друштвених криза (нпр. миграција, ратова, економских рецесија, пандемија), уочава се поновни пораст мизогиније, хомофобије, антисемитизма и других облика мржње. Интернет и друштвене мреже додатно појачавају ширење тих идеја. И у Србији таблоидни и телевизијски садржаји протесте представљају као „страну заверу“, чак „тероризам“, а њихови актери су етикетирани као „екстремисти“ и „страни агенти“. У том пејзажу медијске мржње видљиво место заузима систематски сексизам, јер је више од 25 % говора мржње у медијима усмерено према женама, укључујући врло приземне увреде

[*] Доктор правних наука, научна саветница Института друштвених наука у пензији, zorica.mrsevic@gmail.com

на родној основи. Редовни мизогини садржаји готово су се подједнако јављали и у прорежимским и у тзв. независним медијима, који су се у том елементу међусобно скоро изједначили у стилу извештавања. У медијском пејзажу на многим странама се олако користе вербални напади, сексистичке, хомофобне и мизогине увреде, претње (и физичке и вербалне), дискредитација службених жена (из министарстава, управе, регулаторних тела). У општој клими нормализације медијског контекста мржње, мизогине садржаје користе и простудентски актери, који усмеравају своје нападе на жене на политичким функцијама и новинарке прорежимских медија. Новинарке и водитељке РТС-а биле су посебно изложене вређању током блокаде зграде РТС-а од стране актера студентског протеста. А прорежимски медији новинарке „супротне стране" називају често „непријатељима државе", буквално „одвратним", „квазигускама", „имбецилима". Констатује се, као сличност са ранијим масовним протестима 2000. године, да се мизогинија увек интензивира и политички користи као оруђе симболичне контроле жена, најчешће као омаловажавање женске улоге у јавности. Тиме се доприноси реафирмацији родне хијерархије кроз пожељност повратка на традиционалне родне односе и вредности.

Све ово је допринело атмосфери поларизације („или си с нама, или си против нас") и покушајима дискредитације жена као актера медијског дискурса. Намера тих мизогиних медијских садржаја је и да женама усади специфичну врсту страха, са поруком свакој жени да ће цена њеног јавног ангажовања бити не само њена тренутна траума, већ

и претња њеној приватности и социјалном бићу. Резултат медијске мизогиније је и допринос креирању тзв. „лажне свести“, стања у којем значајан део популације, услед систематског говора мржње и мизогиније, постепено губи критеријуме о токсичности употребе таквог говора и прихвата вредности промовисане медијском мизогинијом колико год то било против и њихових интереса. У анализи се методолошки примењује деск анализа независних, таблоидних и (наводно) неутралних штампаних и електронских медија.

Закључује се да појачане емоције у политичким расправама често активирају старе родне предрасуде и стереотипе који већ постоје и у општој друштвеној и у медијској култури, али је одговорност медија када они постају учесталији, екстремнији, експлицитнији и чешће присутни у јавном медијском дискурсу. Забринутост изазива одговорност медија за напуштање мизогиније и других облика говора мржње и повратак на очекивану улогу новинарске професије у развијању друштвених и политичких демократких процеса.

Кључне речи: студентски и грађански протест, Србија пролеће 2025, медијски пејзаж мржње, мизогинија, новинарке, политичарке

*Анђелија Стевановић**

ОДГОВОРНОСТ ЗА КРШЕЊЕ ОБИЧАЈНОГ МЕЂУНАРОДНОГ ХУМАНИТАРНОГ ПРАВА – ИЗМЕЂУ ТЕОРИЈЕ И ПРАКСЕ

Обичајно међународно хуманитарно право заузима централно место у регулисању понашања у оружаним сукобима, јер обавезује све државе и актере без обзира на то да ли су ратификовали одређене међународне уговоре. Његова универзалност и флексибилност омогућавају прилагођавање савременим облицима сукоба, посебно у ситуацијама када уговорне норме не дају адекватне одговоре. Упркос томе, питање одговорности за кршење обичајних норми и даље остаје једно од најсложенијих у теорији и пракси међународног права.

У теоријском смислу, обичајно право има једнаку правну снагу као и уговорно право, што значи да његово кршење подразумева постојање међународне одговорности држава и индивидуалне кривичне одговорности за учиниоце тешких повреда. Комисија за међународно право

* Мастер права, истраживачица сарадница Института друштвених наука у Београду, Центар за правна истраживања, andjelija.stevanovic21@gmail.com

кроз свој рад на одговорности држава за међународно противправне акте нагласила је да обичајне норме производе обавезе чије кршење повлачи последице у виду репарације, реституције или сатисфакције. Такође, међународни кривични трибунали, а нарочито Међународни кривични трибунал за бившу Југославију, често су се ослањали управо на обичајно хуманитарно право приликом квалификације ратних злочина, што потврђује његов значај у судској пракси.

Међутим, спровођење одговорности у пракси наилази на бројне препреке. Не постоји централизовани механизам принуде у међународном праву, па се санкционисање кршења обичајних норми ослања на фрагментисане инструменте – међународне судове, *ad hoc tribunale*, Савет безбедности Уједињених нација или унилатералне и мултилатералне мере држава. Ове мере често зависе од политичке воље и геополитичких интереса, што доводи до селективне примене права и нарушава његову универзалност. Санкције у облику политичких и репутационих последица такође имају ограничену ефикасност, будући да не пружају увек адекватну сатисфакцију жртвама нити обезбеђују генералну превенцију будућих кршења.

Иако обичајно међународно хуманитарно право има неспоран обавезујући карактер, санкционисање његовог кршења у пракси остаје недоследно и зависи од политичког и институционалног контекста. Тиме се отвара расправа о јазовима између нормативног оквира и реалности међународних односа, као и о потреби за јачањем механизама који би осигурали делотворнију примену одговорности. Циљ рада јесте

да укаже на тај раскорак, анализирајући како теорија препознаје обавезујућу природу обичајних норми, а како пракса у њиховом спровођењу показује ограничене резултате.

Кључне речи: међународно обичајно право, Комисија за међународно право, пракса државâ, *opinio juris*, случај *Lotus*

*Мирјана Докмановић**

СРБИЈА И РЕФОРМИСАЊЕ ИНСТИТУТА ОДГОВОРНОСТИ НОСИЛАЦА ПОЛИТИЧКИХ ФУНКЦИЈА

Поштовање принципа и норми одговорног понашања у сржи је стабилног и демократског друштвеног система и остваривања владавине права. Постојање правних норми и механизама извођења одговорности значајно је за професионално обављање обавеза и дужности свакога који се бави неком делатношћу, а нарочито доношењем најважнијих политичких одлука које непосредно или посредно утичу на све грађане, државу и друштво у целини.

Овај рад се бави питањем одговорности носилаца највиших политичких функција у Србији. Под овим појмом подразумевају се председник Републике и функционери извршне власти: министри, Влада као политичко-извршни орган у целини и високи политички функционери које непосредно именује Влада односно на чија имено-

* Доктор правних наука, научна сарадница Института друштвених наука у пензији, mirad@eunet.rs

вања Влада даје сагласност. У првом делу рада разматрају се појмови правне и ванправне одговорности који доводе до разликовања кривичне, грађанске, дисциплинске, организационе и политичке одговорности. Други део рада је посвећен представљању правних решења везаних за одговорност највиших носилаца политичких функција у различитим правним порецима. Трећи део рада анализира уставне и законске норме о кривичној, грађанској, прекршајној, дисциплинској и политичкој одговорности носилаца највиших политичких функција у Србији. Анализа укључује и разматрање института имунитета изабраних политичких функционера.

Закључује се да садашњи систем правне и ванправне одговорности највиших политичких функционера карактеришу половична и мањкава решења, те да га је неопходно унапредити и регулисати правним нормама. Основна полазишта у формулисању тих норми треба да буду заштита јавног интереса, као и интереса и људских права грађана.

Кључне речи: правна одговорност, неправна одговорност, политичка одговорности, имунитет, политички функционери, извршна власт

СРБИЈА И РЕФОРМИСАЊЕ ИНСТИТУТА ОДГОВОРНОСТИ
8

ОКРУГЛИ СТО
7. новембар 2025, Београд

Књига сажетака

Адвокатска комора Војводине
Гласник АКВ
Нови Сад

Институт друштвених наука
Центар за правна истраживања
Београд

За издаваче
Др Александар Тодоровић
Др Горан Башић

Технички уредник и коректор
Јелица Недић

Дизајн корица
Оїњен Одобашић

Компјутерски слог
Таїјана Божић

Штампа
OFFSET PRINT, Нови Сад
2025.

ISBN-978-86-905844-5-1

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

347(048)

ОКРУГЛИ сто Србија и реформисање института одговорности (8 ; 2025 ; Београд)
Књига сажетака / Округли сто Србија и реформисање института одговорности 8, 7. новембар 2025, Београд ; [уредник Хајрија Мујовић]. - Београд : Институт друштвених наука, Центар за правна истраживања ; Нови Сад : Адвокатска комора Војводине, Гласник АКВ, 2025 (Нови Сад : Offset print). - 52, 49 str. ; 17 cm. - (Едиција Књиге сажетака / Институт друштвених наука, Центар за правна истраживања, Београд)

Приштампан језички истоветан текст штампан лат. - Тираж 30.

ISBN 978-86-905844-5-1

а) Грађанско право - Апстракти

COBISS.SR-ID 178059785